

ПЕТРА Х. БЕРОВИЧА
Б У К В А Р Ъ
СЪ РАЗЛИЧНИ
П О У Ч Е Н И Я

ПЕТЪР Х. БЕРОН
БУКВАР
С РАЗЛИЧНИ
ПОУЧЕНИЯ

БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ

© Петър Х. Берон, *автор*

© проф. Лилия Илиева, *редакция и езиково осъвременяване*

© Антон Орущ, *коректор*

© Николета Карайончева, *графично оформление и корица*

© Виктория Николова, *обработка на изображения*

„БИ 93“ ООД
София, 2018 г.

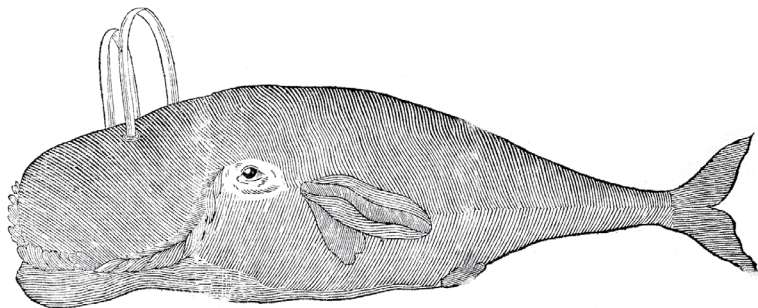
ISBN: 978-619-7496-08-6

Това издание се реализира с подкрепата на:

ФОНДАЦИЯ
БЪЛГАРСКА
ПАМЕТ

ПЕТРА Х. БЕРОВИЧА
Б У К В А Р Ъ
СЪ РАЗЛИЧНЫ
П О У Ч Е Н И Я

ПЕТЪР Х. БЕРОН
БУКВАР
С РАЗЛИЧНИ
ПОУЧЕНИЯ

София
2018

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	6
ПРЕДИСЛОВИЕ	20
I. БУКВАР	30
II. МОЛИТВИ	45
III. ДОБРИ СЪВЕТИ	55
IV. УМНИ ОТВЕТИ	59
V. БАСНИ (ТЕМСИЛИ)	69
VI. РАЗЛИЧНИ ИСТОРИИ	76
VII. РАЗКАЗИ ЗА ПРИРОДАТА	109
АРИТМЕТИКА	151

ПРЕДГОВОР

Добре е известно, че букварът, известен като „Рибен буквар“, е създаден и отпечатан през 1824 г. в град Брашов. За съставянето му младият тогава Петър Берон е използвал текстовете, с които вече е обучавал децата на български търговец, живеещ в града, като е обобщил своя опит в тази изключителна книга.

Пренебрегва се обаче фактът, че Петър Берон е работил и издал своята знаменита книга в Австрия, в чиито граници тогава се намира градът Брашов. В многонационалната Австрийска империя по това време броят на българите не е малък, а заедно с останалите южни славяни и представители на други народи, напуснали Османската империя, те образуват многобройна културна общност, отделните народи на която си сътрудничат помежду си. „Рибният буквар“ е резултат от това сътрудничество, което съвсем не се изразява само в известното влияние на прочутия сборник от разнородни текстове, известен като „Еклогар“ и събран от Димитрия Дарвар (който по произход е от романоезично семейство от с. Клисуря, Костурско, но също работи в Австрия, където впрочем и издава своя „Еклогар“ (Виена, 1804 година).

Тъй като „Рибният буквар“ има характер на цялостен курс за начално обучение, изграден по научна методика, отделните негови раздели тук ще бъдат представени самостоятелно.

В Предисловието Петър Берон е изложил метода на обучение, известен като „взаимоучителен“ (или Бел – Ланкастърски), като е изразил убеждението си, че българското училище и наредбата в него трябва да са като „европските“, т.е. европейски. По това време методът е широко практикуван в европейските училища и едва след отпечатването на „Рибния буквар“ той постепенно започва да бъде заменян с други методи. Самият Петър Берон е работел като домашен учител и доброто познаване на тази училищна система, както и адаптираният вид, в който я излага (той изрично пише, че я излага така, както тя би могла да се прилага у нас), показват неговите педагогически интереси и проучване на литературата по въпроса. За същото говори и препоръката му при огромяването на буквите да се изговарят като „А“, „Б“, „В“, „Г“ и т.н., като тук той не само е проучил мнението на Петербургската академия на науките, но дори има и мнение по въпроса, различно от нейната препоръка. В българските училища (както впрочем и в руските) вековна практика е било буквите да се

представят със старобългарските им имена – като „Аз“, „Буки“, „Веде“ и т.н. Петербургската академия, според бележката на Петър Берон на стр. 5 – 6 (от оригинала) променя тази практика, като определя буквите да се изговарят с гласната /e/ след съгласните – като „А“, „Бе“, „Ве“, „Ге“ и т.н. Мнението на Петър Берон е, че в българските училища не е нужно да се изговарят съгласните с гласна след тях (записът на Берон от типа „Бъ“ не следва да се чете с гласна /ъ/ накрая, защото това противоречи на неговия правопис).

1. Филологическа част на Буквара

Филологическата част на Буквара включва познания върху азбуката, обучение по четене и начални знания по граматика.

След Предисловието е представен стандартен за времето вариант на кирилската азбука с 42 букви, в четири списъка с различна големина, последвани от поотделно представяне на буквите за означаване на гласните и на съгласните. Самият Петър Берон си служи с малко по-различен буквен състав – както беше посочено, за означаване на специфичната българска гласна /a/ той използва буквата „ѧ“, която отсъства в представената азбука. Този списък на буквите, който той представя, е традиционен и се използва във всички буквари, предназначени за южнославянските геца в Австрия, а също и в други буквари (например в руските). С отсъствието си на буква за означаването на специфичната българска гласна /ъ/ той не е съвсем подходящ за българските геца и в текстовете Берон е решил този проблем, но не е нарушил традицията при представянето на азбуката.

А какви са били образците на Берон, може да се съди по метода на огрामотяване, който е приложен при представянето на буквосъчетанията по-нататък. Този метод се състои в представянето на всяка буква за съгласна в съчетание с буквите за всяка съгласна – от типа:

Ба бе би вї во вѣ вы вѣ вю ва

Ба вє ви вї во вѣ вы вѣ вю ва...

Такива таблици с упражнения за силабиране стоят в основата на европейската ограмотителна практика от векове. За първи път са използвани от монаха Сава от манастира в Дечани – съставител на първия буквар, предназначен за южнославянски геца, издаден през 1597 г. във Венеция¹. Среща се и в други сръбски буквари, издадени в Австрия и предназначени

¹ По-подробно букварът е представен от Л. Илиева, *Българският език в предисторията на компаративната лингвистика*... Благоевград, Университетско издателство „Неофит Рилски“, 2011, стр. 163 – 165. Бел. ред.

за сръбските (но и за българските) деца, главно – за живеещите в тогавашните австрийски предели. Най-вероятно е Петър Берон да е използвал буквара, издаден през 1793 г. във Венеция и финансово подпомогнат от българския търговец Марко Теодорович. Този буквар е създаден от сръбския просветител Захария Орфелин, работил в Австрия, и за първи път е издаден през 1757 или през 1766 г. във Венеция. На заглавната страница е посочено, че той излиза с „иждивението“ на Марко Теодорович, „българа из Разлога“. Тъй като по това време Разлог се нарича котловината, в която са градовете Банско и Разлог (който по това време носи името Мехомия), предполага се, че Марко Теодорович е един от българите от Банско, които в тогавашна Австрия пребивават като търговци.

Ето заглавната страница на този буквар, съпоставена с титулната страница на „Рибния буквар“, при което се вижда, че има сходство и в графичното им оформление:

В буквара, излязъл от печат с помощта на Марко Теодорович, също се среща силабизация на съгласните по принципа една съгласна да се съчетава подред с всички гласни. Това се вижда на тази страница от него:

Същевременно, вероятно е Петър Берон да е познавал и т.нар. Курибеков буквар, отпечатан през 1789 г. във Виена под заглавието „Буквар ради сербского юношества в Хунгарском кралевстве, и присовкупленных ему пределлах“. Особеното в него е, че са отчетени липсите на някои буквосьчетания в реалния език. Същото наблюдаваме и в „Рибния буквар“ – не са гадени например буквосьчетанията кы, кю, ка, тъй като Петър Берон е преценил, че те не се срещат в писмения език. Същото е и в Курибековия буквар. Така че връзката между него (в това или в по-късно издание от Буда) и творбата на Петър Берон не може да се отрече. Тя може обаче да бъде и опосредствена, защото същата особеност се среща и в изданието по-късно Буквар на Павел Соларич²: „Буквар славенский триязычный БУКВАРЬ СЛАВЕНСКОЙ ТРИАЗЪЧНЫЙ, или первое руководство къ познанію книгъ и писанію, во употребленіе СЛАВЕНО-СЕРБОВЪ списанъ ПАВЛОМЪ СОЛАРИЧЕМЪ Велико-Писаничаниномъ“. Този буквар е издаден във Венеция през 1812 година. По-вероятно е обаче Берон да е използвал Курибековия буквар.

Трябва обаче да се отбележи, че Петър Берон много добре е познавал книгите от сръбски автори, издадени във Виена. Те са написани на т.нар. „славя-

² Такава възможност допуска Ж. Сампимон, срв. Sampimon, Janette. *Becoming Bulgarian – the Articulation of Bulgarian identity in the nineteen century in its international context – an intellectual history*. Amsterdam, Pegasus, 2006, p. 78. Бел. рег.

носрѣбски език“, който е особена южнославянска езикова форма и не е отразен в по-късното развитие на сръбския език. Създадена като сръбизиране на черковнославянския език, тя съдържа голям брой гуми, свързани с модерната култура и възникнали на руска почва (макар повечето от тях да имат старобългарска основа). Тази езикова форма е била близка за българите, поради което буквари, които са съставени на нея, а и друга книжнина, успешно са обслужвали и българи.

Това, което рязко отличава „Рибния буквар“ от другите, е граматическият принцип в разпределението на материала. На практика, Петър Берон е представил едно имплицитно описание на морфологията на българския език.

Материалът е разпределен така: 1. (Съществителни) имена; 2. Прилагателни; 3. Членове с имена и прилагателни; 4. Глагол; 5. Предлози с други речи събрани (тук са включени и представките, които, както е известно, по произход са предлози); 6. Производни (тук са представени типови случаи на словообразуване); 7. Наречия; 8. Събрани (тук са представени гумите композити). Петър Берон е представил съвременния език, с което изпреварва във времето другите граматика, които са или черковнославянски, или са повлияни от черковнославянските.

Въпросът с имплицитната граматика, дадена в „Рибния буквар“, изисква специално изследване³. Тук ще отбележа, че Берон е описал, чрез парадигмата на глагола „любя“, следните особености на новобългарския глагол (изразени със съвременните термини):

1. Време на глагола: сегашно време, минало несвършено време, минало неопределено време, минало предварително време, минало свършено време, бъдеще време (с два вида форми)

2. Повелително наклонение

3. Възвратно-средно-страдателни форми (дадени са пълните парадигми)

В края на „Рибния буквар“, сред книгите, подготвяни за печат, Берон споменава и една българска граматика. Но ако такава книга вече е съществувала, тя би следвало да е едно модерно описание на новобългарския език, каквото единствено Петър Берон е бил в състояние да направи (поне според данните за изявите на нашите възрожденци, с които разполагаме засега). На практика, в имплицитен вид, Петър Берон е представил кратко граматическо описание на новобългарския език.

2. Текстовете, свързани с християнски практики

Втора обособена част на Буквара представляват християнските текстове (молитви, текстът на „Верую“ и т.н), дадени по реда, по който

³ Само е отбелязан от Ю. Ром, срв. Roth, J, *Petar Beron und Seine Fishfibel* // Heidelberg Jahrbucher, 1982, XXVI, p. 120. Бел. рег.

следва да се казват през целия ден – преди лягане, като седнем на обяд и подобни. От гледна точка на езика, тези молитви рязко се отличават от другите текстове в Буквара. Те са на черковнославянски и са стандартни – присъстват както в други буквари за православните славяни в Австрийската империя, така и в други книги с религиозни четива; също – и в издаваните в Русия. Последните две молитви са съставени от самия Петър Берон. Едната е за времето преди децата да започнат да четат; другата – след като свършат да четат. По език те са стилизирани с някои черковнославянизми, но са на новобългарски език.

3. Хуманитаристика

Третият раздел е посветен на хуманитарното образование на децата. Той, както и следващият раздел, са свързани със сборника на Димитрия Дарвар, наречен от своя автор „Гръцки сборник“ или „Гръцки еклогар“⁴. Първото, което следва да се каже, е, че Петър Берон не е превеждал текстовете от сборника (които самият Дарвар е заимствал от различни източници). Текстовете са адаптирани и съкращавани.

Димитрия Дарвар, от мнзина смятан за грък, е арумънин (влах), роден през 1757 г. в Костурско, но от детските си години живее заедно с други членове на семейството си в пределите на някогашната Австрийска империя, главно – в град Земун. В книгите си на гръцки език се е подписвал като Δημήτριος Νικολάου ὁ Δάρβαρις, а на славяносръбски – Димитрије Николајевић Дарвар. Превел е от гръцки на „славенски“ книгата „Зерцало християнское“, която неговите братя издават през 1801 г. в Буда⁵.

Петър Берон не е единственият, който се е обръщал към трудове на Дарвар. През 1837 г. Райно Попович Жеравнянин издава в Буда превод на неговата книга под заглавие „Краткое толкование на божествения храм“, преведено от гръцки на „славяно-болгарски“.

Романският произход на Дарвар е доста важен с оглед на произхода на текстовете, които той е включил в своя „Еклогар“. Много важна е обаче и неговата принадлежност към балканския интелектуален кръг в Австрия, в която преминава житейският му път и където основно се печатат трудовете му⁶.

3.1 Първият раздел от хуманитарните четива е озаглавен от Петър

⁴ В случая „еклогар“ няма значението на вид сборник с псалми, което е първоначалното значение на термина, а по-общото „сборник“ или „изборник“. Бел. рег.

⁵ В тази книга Дарвар дори е написал стихотворение на „славенски“, с което завършва своето „Предисловие“ към читателя. Бел. рег.

⁶ Второ издание на „Еклогара“ излиза след смъртта на автора – в Букурещ през 1831 г. Бел. рег.

Берон „Добри съвети“. При Дарвар разделът носи названието *Γνωμικά και Παραυυέλματα*⁷ и започва на стр. 25 от неговата книга.

Целият раздел с тези „Гноми и парангелми“ е бил преведен на славяно-сърбски от Михаил Боеджи през 1808 г. в Буда под надслова: Умнаа наставленіа или Нравоѹчителнаа правила : в° ползѹ славно сѣрбске гѹчице / съ греческагѹ На Прости Славено-Сѣрбскіи ѹзыкѹ преведена Міхаилом° Боѣѹїи... Петър Берон, както ще се види, не само е познавал този превод, но и го е използвал. Най-важното, което му е подсказал той, е текстовете от сборника на Дарвар да се предават в адаптиран вид и, както пише Боеджи, съобразно особеностите на нашия език⁸. Това правило Петър Берон следва навсякъде, където използва текстове от сборника на Дарвар (оставяме настрана факта, че и самият Дарвар е работил по подобен начин със своите източници, които невинаги са гръци).

Като се е съобразявал с „преводите“ (адапциите) на Боеджи, а главно – с идеята да се предават тези текстове съобразно особеностите на нашия език, Петър Берон е направил подборка и я е представил под надслова „Добри съвети“ (срещу „Разумнаа оувѹщаніа“ при Боеджи). Нито единият надслов, нито двете имат нещо общо с гръцкия, който е в Еклогара! Същевременно, връзката между тях е съвсем реална. Тя се вижда и в текстовете, ето една извадка:

Рибен буквар	Умнаа наставленіа или Нравоѹчителнаа правила, 1808, „преводчик“ М. Боеджи
Добри совѹти	Разумнаа оувѹщаніа (от стр. 55)
Щото не щеш да ти струватъ другите, нито ты да го струвашъ на другите.	Що теби не желишь, другомъ не чини.
Ако много хортувашъ, много погрешки струвашъ.	Кои люби многословие, неѣ се избавити отъ греха. стр. 55
Ако излажешъ един пат, не та веруват втори патъ.	Кои е слагоа еган путъ, тежко ты му се веровати другий путъ.
По-добре приятел верен, а не – камен безценен.	Кои е нашао верног друга, нашао е велико сакровище.
На големи да се не противиш и с болярци да се не скарваш.	Немој противостојати Началником и с богатими немој се сваати.

⁷ И двата термина – „гнома“ и „парангелма“ – имат тясноспециализирано значение в литературната теория, но в случая не са употребени с тези значения. Затова предаването им с „Добри съвети“ отговаря на съдържанието на текстовете. Бел. ред.

⁸ Боеджи пише: „По свойството на сѣрбскія езикъ гобавих сходни пословици, които потвѣрждават думите на списователя, нашия многоѹчен господин Дарвар...“. Бел. ред.

Другому не се присмивай, ами себе си обзлеждай.	Не ругај се брату своему, ибо сви имамо пороке наше.
Струвай добро, да намериш добро.	Чини милост, да најдеш милост
Да не се присмиваш никому кога изпадне, зато никој не знај как ќе осъмне.	Не укоравяј злосретнег, ибо щастие ест обще.
Който днес е болярец, утре може да е слепец.	Кои е данас богат, може сутра сиромата бити и кои е данас силан, сутра може бити мертвав.
И којто днес е голедец, утре може да е мртвец.	Почитај стари лодге; ибо и ти можеш стар бити.
Почитај старите доде младејш, да почитат и тебе, кога остарееш.	Не обещавај оно, што не можеш исполнити.
Што се вричаш, да го струваш. Што не можеш да сториш, ниту да се вричаш, че ќе го сториш.	Не веруј свакоме човеку, кои те похваљуе, ибо много пута иначе говоре, а иначе мисле.
Да не веруваш всякога кога те хвалят, зато често хората друго хортуват, и друго мислят.	Художество (занат) свуга рани човека.
Художество (занаят) да се научаваш, зато тогази никога не огладняваш.	Али без алата неима заната.

3.2. „Умни ответи“

Разделът, наречен от Петър Берон „Умни ответи“, е редактирана и адаптирана извадка по Еклогара на Дарвар, в който съответният раздел има заглавието *Апофтегмата* (апофтегми). Апофтегмата е кратко произведение, в което героият е много известна личност, обикновено – знаменит философ, който извършва нещо или (по-често) казва нещо особено значимо. Обичайната форма на апофтегмата е „Попитаха еди-кого си еди-какво си и той каза еди-какво си“. Този жанр е използван от гръцкия историк на философията Диоген Лаертски, който през III в. сл. Хр. съставя знаменитата книга „Животът на философите“. Думата „апофтегма“ е развила и други, по-късни значения, но при Дарвар е точно в първото си означение на жанра. Петър Берон е предложил български превод като означение на този жанр – „умни ответи“⁹.

⁹ В по-детайлното разграничаване на жанровете се прави разлика между гнома, апофтегма и хрия. Един пример за разликите между тях е даден от М. Л. Гаспаров – „Гнома: „Никој не може да обхване необхватното“; апофтегма: „Мъдрецът Картезий каза: „Никој не може да обхване необхватното“; хрия: „Мъдрецът Картезий, запитан от един минавач колко звезди има на небото, отговори: „Негодник! Никој не може да обхване необхватното!“ (Гаспаров, М. Л. *Примечания [К „Изречениям царей и полководцев“ Плутарха] // Плутарх. Застольные беседы.* Ленинград, 1990, стр. 558). Бел. ред.

Апофтегмите (умните ответи), попаднали в „Рибния буквар“, са основно адаптации на апофтегми от сборника на Диоген Лаерций. Някои от тях са от друг знаменит античен сборник, съдържащ такива произведения, който е съставен от гръко-римския автор Плутарх. Тъй като героят в апофтегма № 48 е „Алфонс, крал на Арагон“, ясно е, че в сборника присъства и извадка от по-късен западноевропейски автор. По всяка вероятност самият Дарвар е използвал някакъв европейски сборник с апофтегми, който е включвал текстове на Диоген Лаерций и Плутарх (съществуват такива сборници с паралелен текст на гръцки и латински език или само на латински), а от неговата подборка Петър Берон е направил своя.

Появата на Алфонсо Арагонски е ключов момент, ако трябва да проявим интерес към източниците на Дарвар. За първи път кралят присъства в апофтегми в сборник от 1455 г. под заглавието *De dictis et factis regis Alfonsi Aragonum*. Най-важното е обаче, че някои от тях попадат в сборника с апофтегми, съставен от Еразъм Ротердамски.

За първи път сборник с апофтегми, които са адаптации на античните, излиза с името на Еразъм през 1531 г. Това се смята за много голямо събитие в европейския свят. Бари Тайлър нарича появата на този Еразмов сборник „пътен знак в историята на остроумието“¹⁰, т.е. – съществено събитие. Тази книга в следващите си издания нараства като снежна топка. Второто издание от следващата година съдържа 17 апофтегми за Алфонсо.

Доколкото можеш да проуча въпроса, 16 апофтегми за крал Алфонсо Арагонски са включени в един испански сборник, съставен от Хуан де Харава, чието заглавие е *Libro de vidas y dichos graciosos, agudos y sentenciosos, de muchos notables varones Griegos y Romanos...*¹¹ (съставителят не е означен на корицата, но в предговора той съобщава, че книгата е *copilados por... Desiderio Erasmo Roterodamo; y traduzidos en romance castellano, por Iuan Iaraua*). (За това, че в този сборник за първи път са включени текстове за Алфонсо Арагонски, срв. Ortiz, Alicia Morales. *Plutarco en España: Traducciones de Moralia en el siglo XVI*. Universidad de Murcia, 2000, с. 226.)

Появата на крал Алфонсо Арагонски в сборника на Дарвар може да е пряка, а може и да е опосредствана заемка от западноевропейски източник. Камо се има предвид, че Дарвар е с романски майчин език, най-вероятно той е използвал латински източник. При това – не само за този раздел, но и в следващ – с „разни истории“, където в Еклогара също се появява Алфонсо Арагонски.

¹⁰ „A milestone in the history of wit“ (Taylor, Barry. *Antonio Beccadelli il Panormita's De dictis et factis regis Alfonsi Aragonum: Text and Book // Brief Forms in Medieval and Renaissance Hispanic Literature*. Edited by Alejandro Coroleu Lletget and Barry Taylor. Cambridge Scholars Publishing, 2018, p. 83. Бел. рег.

¹¹ „Книга на живота и смешни, остри и изречени думи на много забележителни гръцки и римски мъже...“. Бел. рег.

От подборката, която Дарвар е направил за своя сборник, съдържаща 100 текста от този жанр, Петър Берон е направил допълнителна своя подборка и е дал 64 кратки литературно-философски творби от жанра апофтезма (или хрия). Гръцките имена той е предал в новогръцко четене, което ги отличава от познатите ни форми, които са според т.нар. Еразмово четене. В текста на това издание те са сравнени с текста от сборника на Дарвар и са съобразени със съвременното им предаване на български език.

Важно е да се изтъкне, че има причина, поради която Алфонсо Арагонски е спрял вниманието първо на Дарвар, а след това – и на Петър Берон, който не е пропуснал да го включи в своите „Умни ответи“. Крал Алфонсо Арагонски (1416 – 1458), впоследствие – неаполитански крал, има важно участие в събитията на Балканите по време на турската инвазия. Въпросът определено заслужава по-обстоятелствено проучване, но е извън целите на този предговор.

3.3. След като е пропуснал следващия раздел у Дарвар (в гръцкия сборник той има заглавието *Ἀστεία*, т.е. „анекдоти“), Петър Берон е направил подборка на 18 текста от следващия раздел на Дарвар – *Μύθοι Ἐκλεκτοί*, под по-точното заглавие „Басни“. В основата на тези текстове са старите басни, известни като Езопови, които имат многобройни преработки и адаптации в различни литературни традиции. Петър Берон също е преразказал тези текстове, а най-ценното е, че ги е представил с чувство за хумор и често е сменял ракурса, зададен от текста у Дарвар.

3.4. Следващият раздел при Берон е „Различни истории“, което частично, но точно съответства на гръцкото означение на раздела – *Ποικίλαι Ἱστορίαι καὶ Διηγήσεις*. В тази много разнородна част също се съдържат Езопови басни. Със сигурност такъв е произходът на текста за скитския цар, който със сноп от пръчки възпитавал синовете си в задружност. Както е добре известно, тази басня е била трансформирана като божем легенда за Кубрат и неговите синове, която всякак е не по-ранна от втората половина на XIX век. Възникнала е под впечатление на баснята от „Рибния буквар“ и то – по времето, когато букварът вече не е основно четиво на българина, щом този текст вече не е бил свързан с него.

4. Природонаучна част

Поради разбивката на хуманитарната част на текста, природонаучната идва като седми раздел в „Рибния буквар“. Тя го голяма степен също е съобразена със съответен раздел в сборника на Дарвар, посветен на природата. Берон го е озаглавил „Фисически сказания“, по гръцката дума за природа – *φύση*, откъдето имаме и думата „физика“. Статиите в двете книги показват сериозни различия помежду си – както навсякъде, така и

тук Берон не е преводач, а автор, който адаптира, съкращава, променя, сменя акценти. Това засяга и състава на раздела – статиите ще бъдат представени за съпоставка:

VII. Физически сказания стр. 91 = Z. *Φυσικαὶ Διατριβαὶ* стр. 168

Берон	Дарвар
Сол	Сол
Кафе	Кафе
Захар	Чаї
Табак или τῆλυτον	Захар
	Табак или τῆλυτον
	Карамфил
	Кинамон или канела
	Мускатов орех
Памук	Памук
Лен	Лен
Маймуна (1)	Маймуна
Слон (Φιλ) (2)	Слон
Носорог (3)	Носорог
Таранг (Загморски елен) (4)	Таранг
Бобър (Κυνδουζ) 5	Бобър
Крокодил (6)	Крокодил
Хипопотам (Речен кон) 7	Хипопотамът
Камилско птиче (Штраус) (8)	Штраус
Жерав (8)	Жерав
Шъркел (10)	Шъркел
Кит (11)	Кит
Делфин (Домуз бали) (12)	Делфин
Пчели (без номерация)	Пчели
Мравки	Мравки
Человек	Копринена буба
Как да пази человек здравето свое	Бисерна мида
За въздушните явления	Правила за хранене
	Метеора
	Небесни тела
	(Край на раздела. Следващият раздел е по елино-ромейска митология и отсъства при Петър Берон.)

Този раздел се нуждае от подробен анализ, защото засяга важни страни от светогледа на българина, възпитаник на „Рибния буквар“. Тук ще отбележа два важни момента:

- статията „Човек“ е изцяло авторска и е написана от Петър Берон, без да има прототип в Еклогара на Дарвар;
- редът, в който се представя животинският свят при Петър Берон, е систематизиран. Той е започнал с животното, което е смятал за най-глупаво – маймуната (както е при Дарвар, но при него е необосновано). В реда на

изброяването на животните Петър Берон се е стремил към някаква йерархия, систематизация, провидял е нарастване на интелекта при отделните същества, поради което е завършил и своето описание с прелюбопитната си новонаписана статия за човека.

5. Аритметичен раздел

Аритметичен раздел в Еклогара на Дарвар, естествено, не се съдържа. Той е разработен от Петър Берон, който е представил в него своя система за даване на начални математически познания.

Колкото и ценена да е днес книгата на Петър Берон, тя е все още недооценена. В много отношения „Рибният буквар“ има само историческо значение, по-специално – като научни основи и като научни знания. Като цялостна система за начално образование обаче, и като концепция за него, той представлява интерес. Но Букварът има и една недооценена страна – че той е факт, подобен на Еразмовите сборници, в които великият Дезидерий Ротердамски е представял стари текстове по подобен находчив начин. И оценката за този факт е: повратен момент в историята на ОСТРОУМИЕТО в българската култура.

проф. Лилия Илиева

БЪКВАРЬ

СЪ РАЗЛИЧНЫ

ПОУЧЕНІА

СОБРАНИ СЪТ

ПЕТРА Х. БЕРОВИЧА

За Болгарски-тъ училища.

Напечатана съ сѣсъ помощь-та

Г. АНТОНЬОВА ІСЛАИМОВИЧА.

Въ годѣ 1824.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Когато за първи път видях по другите места, че децата започват да четат от книги, писани на техния език, разбрах колко зле постъпват у нас учителите и колко напразни мъки теглят горките деца. Защото, като преминават детството си по училищата с толкова страх и треперене, излизат от тях и не знаят поне името си да напишат, нито да пресметнат какво дават и вземат, ами по дюкяните си, ако им се случи, понаучават нещо малко. Почудих се, как за толкова време не се намери нито един, който да разбере това опасно състояние и да посочи правия път към учението. Надеявах се дано поне сега да се обади някой, но от хората, за които знам, че се трудят за народна полза, не се намери нито един, който да вземе предвид нещастните деца и да съчини за тях някоя книжка. Това

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Когато изъ първо видѣхъ по други-тъ мѣста чи дѣца-та начѣватъ да четатъ на книги писани по тѣхны-атъ азѣикъ, познахъ колко злѣ стѣватъ по насъ оучители-тъ и колко на праздно мѣки теглятъ горки-тъ дѣца. Защо като преминатъ младостъ-та си въ школа-та сасъ толкози страхъ и трепераніе, излазатъ и не знаатъ баримъ има-то си да пишатъ, нити да си смѣтнатъ щото хѣматъ и даватъ, ами по догѣни-тъ, ако имъ сѣ свѣчи, по навчатъ сѣ малко нѣщо. Почвдихъ сѣ какъ презъ толкози вѣкове не сѣ намѣри ни единъ да познай това школно состоаніе, и да покажи единъ правъ пътъ камто оученіе-то. Надѣхъ сѣ дано баримъ сега сѣ оубади нѣкой, но, щгъ колкото познахъ чи сѣ трѣдатъ за всеродны пользы, ни единъ не сѣ намѣри да смысли нещастны-тъ дѣца и да сочини за тѣхъ нѣкоя книжка. Това дѣло